

Професійний відбір, як метод визначення ідеальної придатності особистості до навчання

Корнієнко В. О., канд. істор. наук (ВНТУ)

Ідеальне уявлення про особистість майбутнього, безперечно, містить у собі таку рису, як її професіоналізм у тій галузі, де вона повинна приносити користь суспільству. Але в досягнутих методах сучасного навчання є достатня кількість недоліків, що своїм існуванням гальмують його розвиток. В цьому відношенні застосування діагностики професійної придатності суб'єктів навчання допомагає визначати і прогнозувати результати з самого початку навчання, більш гнучкіше організувати процес навчання і отримувати набагато кращі результати.

Результати досліджень практичної психології, присвячені проблемам ефективної діяльності людини на виробництві і в збройних силах, суттєвим чином допомагають визначити конкретні шляхи активації людського фактора в сучасних умовах навчання. Особливо актуально застосування знань про психологію промислової і воєнної діяльності, і поведінки людей в тих галузях, де праця поєднується з відомим ризиком, загрозою наслідків помилок в діях чи прийнятті рішень. Багатолітній досвід застосування професійного відбору в промисловості і армії різних країн показав, що його ефективність являється досить високою, а саме, відсіювання «непридатних» в процесі навчання зменшується з 30-40% до 5-8%, аварійність з вини персоналу зменшується на 30-40%, надійність систем збільшується на 10-25%, затрати на підготовку спеціалістів зменшуються на 30-40% [1].

Дослідники В. І. Барабані та О. Н. Терентьев [2] провели вивчення причин аварійності в ряді енергосистем і виявили, що від 7 до 36 відсотків аварій відбуваються за виною обслуговуючого персоналу, і встановили, що в 73% цих аварій впливає негативна роль несприятливих психологічних якостей людини. Вивчення специфіки праці різного роду спеціалістів вищевказаних галузей показує, що праця оперативного персоналу потрібно віднести до видів діяльності з високим психічним навантаженням. Новизна напрямку обумовлена тим, що в сучасній літературі в достатній мірі описані ті якості особистості, якими повинен володіти майбутній оператор, але не досліджені ті якості, які забезпечують схильність до даної професії, при вступі до вузів та при влаштуванні на роботу не враховується той комплекс психологічних феноменів, який визначає успішність навчання та виконання професійних обов'язків, формування стійкої професійної направленості кожного кандидата. Необхідний індивідуальний підхід, а також максимальне

використання всього арсеналу профорієнтаційних можливостей сучасної психології, створення та впровадження нових психо-діагностичних технологій, орієнтованих не тільки на виявлення рівня знань оператора, але й на розвиток професійного самовизначення, тобто дієво-сислової єдності у майбутніх спеціалістів. Кожна професійна діяльність характеризується власними характерними критеріями, але в цілому можливо визначити загальну задачу визначення критеріїв психологічного відбору, що поділяється [3]:

- аналіз структури професійної діяльності;
- встановлення кількісних показників її успішності;
- визначення принципово важливих психологічних якостей, необхідних для даної професії;
- вимірювання глибини і стійкості зв'язку між окремими діловими показниками психологічних якостей;
- ранжування якостей, тобто встановлення головних та другорядних з них.
- визначення кількісних меж виділених психологічних якостей.

Діяльність більшості операторів характеризується такими умовами роботи:

- діяльність має широкий діапазон показів напруженості - від монотонного до високонапруженого рівня;
- велика ймовірність миттєвого переходу від монотонного режиму дій до високоактивної діяльності, тобто переходу з пасивного в активний рівень функціонального стану;
- діяльність навантажена високою відповідальністю за дії та їх наслідки;
- діяльність має груповий характер, результати дії одного оператора залежать від налагодження роботи всієї зміни;
- діяльність вимагає високої технічної підготовки до дій по керуванню складним технічним об'єктом і групою людей, що належать до контуру керування об'єктом;
- зміна сприймання просторової структури;
- обмеження інформації;
- самотність;
- небезпека для життя.

В звичайних умовах людина постійно знаходиться в соціальному оточенні, яке як безпосередньо, так і опосередковано здійснює на неї постійний вплив в формі соціальних корекцій. В умовах самотності соціальні корекції перестають впливати на людину, тому вона вимушена самостійно регулювати свою поведінку. Відбір операторів на практиці, як правило,

оснований тільки на визначенні рівня психічного розвитку професійно важливих процесів (пам'яті, уваги, сенсомоторики). При цьому ігноруються інші важливі характеристики особистості, система її відносин, умови їх формування.

На основі досліджень, проведених в області психодіагностики, для оцінки професійної придатності людини необхідно застосування комплексу методів: психофізіологічних, психометричних проб і пов'язаних з ними, але більш складних операторських задач, особистісних тестів. Необхідність акценту в психологічному відборі на соціально-особистісних якостях обумовлюється наступними положеннями:

1. Досвід спостережень за курсантами льотних училищ показує, що ряд професійно-важливих якостей особистості на рівні соціальної направленості був, як правило, стабільним на протязі всього періоду навчання і менш піддавався корегуванню на відміну від психічних, психофізіологічних якостей і фізичних якостей. Але саме ці якості (чесність, дисциплінованість, колективізм) визначали не тільки здатність до навчання, але й характер подальшої льотної роботи.

2. Помічено, що по мірі професійного становлення спеціаліста знижується роль його чисто операторської діяльності. Ефективність праці в цьому випадку багато в чому визначається його лідерськими якостями, комунікативними здібностями.

3. При роботі в різних вузах підготовки операторів часто приходилось стикатися з тим, що у абітурієнтів з несприятливим соціально-психологічними обставинами становлення особистості в сім'ї, що складає 15-20% від загального числа, виявлялося в тій чи іншій степені складнощі в наступному навчанні. В результаті досліджень і вибірок робітників оперативного персоналу АЕС, операторів залізничного транспорту отримані наступні параметри «еталона» надійного оператора: розвинута мотиваційно-встановлена структура особистості, в якій ведучими мотивами являються пізнавальні, досягнень і престижу з домінуванням установок соціальної значимості виконуваної роботи, усвідомленого почуття відповідальності, цільових установок на точність, надійність, безпомилковість дій.

В аспекті досягнення високої ефективності використання і мінімізації втрат при діяльності професійно-непридатних операторів можна визначити як пріоритетний напрямок створення і впровадження інформаційно-вимірювальних і обчислювальних засобів для всебічного професійного відбору і діагностики операторів і їх професійних якостей, що передбачає зокрема [4]:

- впровадження психологічного вивчення професії з метою виявлення вимог до людини-оператора;
- вибір і створення психодіагностичних методів дослідження професійних якостей;
- створення професіограм, як відображення головних вимог до професії. Застосування спеціальних технічних засобів відбору дозволяє вирішити цілий ряд завдань, серед яких можна виділити:
  - підвищення надійності діяльності оператора і систем, в складі яких вони працюють;
  - підвищення ефективності діагностики операторів;
  - покращення відповідності людини її якостей до проведення професійної діяльності;
  - зменшення матеріальних затрат на проведення діагностики, розробка оптимальних систем діагностики.

Все це спонукає до створення таких автоматизованих систем контролю та діагностики, що одночасно зможуть задовільнити більшості цих вимог.

ВИСНОВКИ

Освіта вже сьогодні здатна змінити себе, і застосування інноваційних методів навчання може значно прискорити цей необхідний процес. Сьогодення вимагає застосування наукових методів, так як по мірі розвитку науки наукова діяльність все більше перетворюється в необхідність і набуває керівної ролі в різних системах суспільства, і насамперед в освіті, причому ця роль все більше зростає разом з подальшим розвитком науково-технічного прогресу. До одного з таких методів належить професійний відбір, що на протязі віків виправдав своє існування. Цей метод дозволить значно швидше віднаходити людину суб'єкта, що здатна активно відображати дійсність і виробляти нові духовні цінності, більш натхненніше творити майбутнє нашої культури і держави.

Література

1. Решетников М.М. Профессиональный отбор в системе образования, промышленности и армии США // Психологический журнал. — 1987. — №3.
2. Психологические методы в работе с кадрами на АЭС. — М. : Наука, 1988.
3. Соколов Е. Н., Орестова Е. В. Психодиагностика изменений состояния человека в нестандартных условиях // Психологический журнал. — 1988. — №1.
4. Абрамова В. Н., Белехов В. В. Формирование профессионально важных личностных качеств оператора // Психологический журнал. — 1989. — №4.